

KORUPCIJA, NACIONALIZAM I PRIRODNO STANJE

Asim Mujkić

Izvor svake korupcije (kao “kvarenja” u izvornom značenju riječi) u BiH počiva u samoj praksi etničkog “zlostavljanja” građanina koja je postala ustavno pravo. Ovaj cijeli mehanizam ustavne zaštite etničkih politika ogleda se kroz zakonsko podređivanje građanina uz pomoć njegovog “rodnog” ili “krvnog”, dakle “nepolitičkog” pripadanja partikularnoj političkoj konstrukciji etnije kao “konstitutivnog naroda”. Bosanskohercegovački građanin, a građanin je izvorno politička kategorija, uz pomoć vlastitog “rodnog” pripadanja određenoj etničkoj grupi biva “po-narođen” i tako u konačnici de-politiziran. Naime, sukus njegovog političkog transferiran je u sferu biološkoga (krvno srodstvo) i samo unutar nje on može djelovati, ali samo kao pripadnik kolektiva koji svoju političku djelatnost gotovo “obredno” obavlja svake četiri godine kada izađe na izbore koji su uvijek po pravilu, baš “osudni” po puki biološki opstanak njegovog kolektiva.

Kao svoj, kao individuum on sebi postaje apstraktan, lišen osobnosti koja još preživljava samo kao puki egoizam, a pripadnost konstitutivnome kolektivu nadaje mu se kao istinski konstitutivna za ono što mu se nameće kao osobni identitet. Bez kolektiva, bez “svojih”, govori mu se – angažirani su tu “naši” narodni pjesnici, književnici, historičari, pravnici, doktori i akademici – da je puka himera, neprirodna zapadnjačka sekularna apstrakcija, skovana da zatre njegov kolektiv, da se izbriše sjećanje na žrtve i vjeru koju baštini. A opet, on je taj koji je, naprimjer, “na čekanju”, on samim sobom je taj koji nema novca za lijekove i kome je umanjena invalidnina i ako ništa, barem mu “cvrkut crijeva” govori da je konstitutivni kolektiv i bivanje njegovim članom uglavnom beskorisno za većinu svakodnevnih “životnih” stvari. *Pa ipak, već petnaest godina uporno vjeruje da je*

“konstitutivni kolektiv” prirodno stanje stvari – biti u svojoj vjeri na svojoj zemlji, da to tako treba biti. Ali, situacija je, u najmanju ruku *zbunjujuća*. Tako politički destruirani, “eutanazirani” pojedinac tone u inertnost, bez-otpornost, opću pasivnost kojoj bez bilo kakve reakcije promiču i najveći skandali i najbizarniji potezi etabliranih političara. A to je, ako je vjerovati Fichteu “zlo na djelu”, kao “zatajivanje čovjekove djelatnosti nad pasivnošću. Odatle se tada dadu deducirati sve manifestacije i oblici zla što ih onda Fichte nabraja poput kukavičluka, slabosti, laži, neborbenosti, popuštanja, puka mirovanja, kao i nedavanje otpora svemu negativnom u svijetu oko nas i slično” (Kangrga, 2004: 275).

Nije li, u širem historijskom, društveno-političkom kontekstu, fihteanski gledano barem, korupcija i zlo, općenito, upravo u pasivnosti, u ne-otporu? Nije li to ona “stara” poznata pretprosvjetiteljska situacija koju kritizira Kant pozivajući čovjeka da izađe iz vlastite samoskrivljene nezrelosti (politička artikuliranost koja počiva na rodnoj pripadnosti, ili ustavno-pravna, Dejtonskim sporazumom ozakonjena, tiranija etnopolitike, po kojoj je građanin značajan jedino kao dio zamišljenog kolektiva – vrhunac je te samoskrivljene nezrelosti bosanskoga čovjeka) i da se ne ustručava koristiti vlastitim umom? Drugim riječima, nije li uzrok između ostaloga, i bosanskog radikalnog zla i totalne korupcije svega, ta opća pasivnost, klonuće bilo kakvog vida otpora, to autističko samoodsjecanje od su-djelatničkih društvenih veza, pa svaka, čak i najbizarnija ideja moćnika – nacionalističkih ili internacionalističkih, svejedno – naprosto prolazi u svojoj potpunosti, u cijelosti prožimajući ovo društvo? Zašto nema otpora? – suštinsko je pitanje koje je u tijesnoj vezi, po mom sudu, s vladavinom kolektivismom. Ako ipak želim zadržati pristojni ton ovog izlaganja, odgovorit ću da je to možda stoga što je u ovim predjelima svijeta isuviše bilo malo susreta s onim što je još Hegel odredio kao *unutrašnji svijet subjektiviteta* koji bi, sa svoje strane, mogao dovesti do prsnuća običajnosne zbilje koja je kulturološka i politička matrica kolektiva. Ta fraktura ili lom sa zbiljom čini se da je preduslov za politizaciju građanina.

Ali, ipak, kako se došlo do ove beznadežnosti? Sa slomom prethodne socijalističke kolektivističke ontologije moći, s kraja osamdesetih “jugoslavenski arhipelag” naroda i narodnosti, republika i pokrajina zapljusnuo je *tsunami* pluralizma. S obzirom na nastupajući demokratski politički koncept, činilo se da ničega normalnijeg nema od zahtjeva za priznanjem različitosti. Uistinu ima nečeg hegemonističkog u svođenju raznolikosti na jedan princip ili obrazac. To svođenje

obično obavlja neka nova metanaracija uz pomoć poluga političke prisile vršeći nasilje nad kulturnim diverzitetom. Univerzaliziraju se, ili esencijaliziraju njeni postulati, a alternativna gledišta i interpretacije koje se ne daju supsumirati bivaju marginalizirane, potom "ustavno-pravno" ugnjetavane, a počesto i eksterminirane.

Na žalost, ovako postavljen zahtjev za priznanjem različitosti koji je odavao tendenciju šire kulturne demokratizacije nije značio i konačni poraz esencijalizirajućih, svepoklapajućih i nasilnih naracija. Ojačane političkom, ekonomskom moći, ojačane kulturno-društvenom krizom, krizom identiteta zbog naglo upražnjenoga mjesta sveobuhvatnog kolektivističkog obrasca, pojedine različitosti vrlo brzo mogu postati kandidatima za novu metanaraciju. Legitimni zahtjev za priznavanjem razlike koji na kraju razbija monolitnost i uniformnost vladajuće metanaracije postaje apsolutistički zahtjev produkcije razlike po svaku cijenu, pri čemu će jedna od isprva ravnopravnih naracija – takmaca za novu majku-naraciju u političkoj borbi dospjeti na vladajuću poziciju. Dakle, isprva legitimni zahtjev za priznavanjem razlike kao nužnog preduslova za osobeni život kulturne forme kao jedne i legitimne među drugim legitimnim formama ima egalitaristički cilj – biti priznat za jednakoga, da bi nakon toga prerastao u zahtjev za nužnim proizvođenjem razlike između sebe i onog drugačijeg, različitog, za apsolutizacijom te razdaljine i razlike koja u krajnjoj formi postaje tolika da omogućuje bukvalno ubijanje drugog, njegovo potiranje i uništenje. *U tom rasponu između egalitarizma i nihilizma prebiva etnopolitika kao neumorna kulturno-politička produkcija esencijalističke različitosti, stalnog stvaranja distance, mreže politike razlika s krajnjim ciljem utapanja ili ukidanja svake razlike čime potire svoje izvorne motive – odnosno zahtjeva za priznanjem svoje različitosti u kontekstu socijalističke ideologije u raspadanju krajem osamdesetih. Ne vidim onda razlog zašto bismo etnopolitiku – politiku koju promiču takozvane "nacionalne" stranke u BiH – nakon 200.000 ubijenih i nakon sistematske prakse etničkog marginaliziranja građanina, njegovih elementarnih prava i sloboda, uopće smatrali nečim legitimnim, a kamoli, kako se često voli reći, prirodnim. Štaviše, stvar je građanske dužnosti oduprijeti se toj ustavno-pravno ozakonjenoj tiraniji nacionalizma koji ne samo da živi od permanentne krize – "naš narod je uvijek na rubu smrtne opasnosti i zato nam treba jedinstvo" i tako uvijek iznova - već je i generira pružajući sebi svoj raison d'être. Razmahnemo li kvazidemokratsku koprenu, ako s Neom popijemo "crvenu pilulu", suočit ćemo se sa "stvarnom*

stvarnošću”, izvan matrice i vidjeti da naše etnopolitički konstituirano društvo počiva na najgrubljoj vrsti diskriminacije utemeljenoj na biološkim karakteristikama svojih građana.

Dakle, na djelu je vladavina nacionalističke kolektivističke sveobuhvatne doktrine ili bolje reći doktrina u skladu s bosanskohercegovačkim ustavom i njegova tri konstitutivna naroda koje konstituiraju ne demokratsku već nacionalističku Bosnu. Govor ovih doktrina je primarno esencijalistički – sastoji se iz niza vječnih istina o datom kolektivu, iz tablice njegovih zajedničkih vrijednosti koji transcendiraju dati društveno-historijski kontekst projekcijom kolektiva koji vječito tavori u zamišljenom transhistorijskom kontekstu. Bijeg od historičnosti, sistematsko brisanje sjećanja i diskvalificiranje onoga “što je bilo prije” permanentna je odlika totalitarnih kolektivističkih sistema koji na taj način pokušavaju nadmašiti vlastitu temporalnost. Još ako je, kao što je kod nas, u jezgri te apsolutističke naracije, oko koje se homogenizira identitet kolektiva religija – islam, katoličanstvo i pravoslavlje – ta naracija stječe i garanciju Božanske riječi, a tu, znamo, prestaje svaki razgovor. Glas protiv svojih tako je glas protiv Boga u krajnjoj instanci. *Etničke istine uz pomoć vjerskih institucija postaju vanvremene istine.*

Uzmimo najsvježiji primjer Islamske vjerske zajednice u BiH. Premda javno tvrdi da podržava politički sekularizam, a protivi se “ateističkom sekularizmu”, ova vjerska zajednica pridružuje se nizu ostalih srodnih institucija na Balkanu koje pati od bolesti politizacije. Ateistički sekularizam je možda, nakon ganutljivog susreta Fidela Castra i pape aktuelan još samo možda u Sjevernoj Koreji – mada je i to upitno, jer tamošnja vladajuća ideologija odavno je poprimila religijske karakteristike – a poštovanje političkog sekularizma u BiH čini se sada samo dobrim vicem. Kome vjerovati? Ulemi ili svojim očima? Na djelu je već odavno otvoreno svrstavanje uleme uz vladajuću bošnjačku etnopolitičku stranku u predizbornoj kampanji kroz politički pristrasne hutbe, prigodna otvaranja džamija, otvoreni stav da će podržati samo stranke koje u svom programu imaju lahillahellallah. Ove tendencije u IVZ simptom su jedne opasne bolesti, etnonacionalističke homogenizacije u koju se, nakon bosanskih Srba i Hrvata, uvlači i preostali “konstitutivni” narod na opću zlu-radost još uvijek aktuelnog kluba obožavatelja etničke podjele Bosne. Nakon što se milom ili silom izvršilo privremeno etničko razgraničenje i oni Drugi skinuti s dnevnoga reda, sada se

valja okrenuti i pročistiti onaj prostor koji nam je još preostao, prostor našeg kolektiva od nepoćudnih elemenata – izmišljanjem afera o državnom udaru, hajkom na homoseksualce i ateiste i umjetničko stvaralaštvo koje nije u skladu s “voljom naroda”. Drugim riječima, u Bosni u cjelini nema niti “P” od političkog sekularizma. Bosnom, naprotiv, vlada etnički partikularizam, a time indirektno i partikularna religija koja se otvoreno predstavlja kao jedinom novom-starom čuvaricom etničkoga identiteta. Dakle, više je nego očito, i u tom smislu o tome svjedoči posljednji sukob IVZ i nekih medija, da kod nas preovladava uvjerenje da se posljedice pobožnosti i nevjere tiču cijele društvene zajednice u BiH čime je religija na nužan način javna stvar¹. Ako je to tako onda je “skrupulozno poštivanje običajnosnog kulta tada stvar od najviše političke važnosti. Bogovi su preci plemena ili utemeljivači zajednice ... [pa] ... su hramovi javne zgrade poput agore ili foruma; rituali imaju građansku funkciju, a svećenici su javni službenici” (Dewey, 1954: 49). Kao da je pisao o savremenoj Bosni i Hercegovini, s obzirom da je jasno da se u današnjoj etnopolitičkoj konstelaciji u BiH preduslovi pripadnosti etniji mogu naći ponajviše u slijeđenju vjerske običajnosti i rituala koje mora biti manifestno i javno. Isto tako jasno je da bosanskohercegovačke “konstitutivne” narode konstituira gotovo isključivo religija. Religija je ta koja utemeljuje identitet etničke grupe – ona je, djuijevski kazano, “predak” *našeg* plemena, utemeljivač *naše* zajednice, odnosno ključna karika *našeg* grupnog identiteta. Po njoj smo *mi* takvi kakvi jesmo, ponajprije, kojeg li apsurdna, u *političkom* smislu. Zato nema načina, sve i da hoćemo, da “crkvu” odvojimo od “politike”, jer bismo se, u tom slučaju, odrodili od *naše* grupe, od *našeg* “političkog” identiteta koji, još većeg li apsurdna, nije *citizenship* (građanstvo) već *kinship* (srodstvo). Kao ključna šifra *našeg* identiteta (o tome naše vjerske zajednice uporno govore već petnaest godina) ona je vrhovni kulturni arbitar i sve u *našoj* javnoj i političkoj sferi treba da bude samjereno s njezinim principima. Tako cijela mreža javnih institucija ima u krajnjoj liniji da bude mreža institucija *našega* bogoštovlja. Religijska ritualnost postaje uistinu, kako kaže Dewey, građanska obaveza, a svaka kritika javnog, odnosno političkog angažmana vjerskih lica, proskribira se kao akt razbijanja jedinstva *našeg* kolektiva, kao atak na naš identitet, u krajnjem, kao akt blasfemije.

¹ Parafraziram stav John Deweya koji kaže: “Sve dok preovlađujući mentalitet smatra da posljedice pobožnosti i nevjere aficiraju cijelu zajednicu, religija je na nužan način javna stvar” (Dewey, 1954: 49)

Pogledajmo kratko stanje kod druga dva "konstitutivna" naroda u BiH. Ustvari, budući da se njihov etnički identitet konstituira na način samozatiranja svoje "bosanske" komponente, te je identitet-u-nestajanju ili u utapanju, kao "povratak matici", bolje bi bilo razmotriti značaj bosanskohercegovačkih susjeda, potpisnika i garantora Daytonskog sporazuma, za produkciju etnopolitičke matrice kao korupcije u BiH. Taj značaj osobito se detektira u sferi medija, u intonacijama izjava zvaničnika, ogleda se, u krajnjem, u jednom pripomaganju održavanja "tenzije" između bosanskohercegovačkih etničkih grupa, ohrabivanju produbljenja njihovih međusobnih "razlika", kroz stalni naglasak, implicitan ili eksplicitan, na "ugroženosti" svoga elementa u BiH od strane onih "drugih" itd.

Tako naprimjer, unatoč padu tuđmanizma, određeni mediji i intelektualni krugovi iz Hrvatske svako malo proizvode sliku bosanskog Hrvata kao "pravog", "čistog", kao "žrtve" ili "heroja" koji odolijeva i istrajava u svom hrvatstvu, unatoč. Pravi, beskompromisni, herojski Srbin neće se naći u "mlakoj", a ponekad i "izdajničkoj" Srbiji, nego u BiH: tamo se *naš* junak bori za srpstvo prkoseći. Zar je slučajnost da su Mladić i Karađžić danas dva najpopularnija Srbina u Srbiji. Na prvi mig nestabilnosti u Zagrebu i Beogradu poseže se za idealnim arhetipovima samog nacionalnog bića koji herojski odolijeva i pati s onu stranu Une, odnosno Drine, koji mrkim, ali očinskim pogledom motri na izdajničke nestašluke "nezahvalnika" u svojoj "matici".

Ne može se oteti dojmu da je za Srbiju i Hrvatsku Bosna i Hercegovina neka vrsta zemlje njihove podsvijesti, zemlja njihove epske imaginacije i fantazije, zemlja idealnog narodnog arhetipa, zemlja čiste narodne supstancije, u najvećem stupnju identitetskog zgrušnjavanja, nasuprot onome što je "drugo", zemlja čvrstog, nesalomivog, epsko-tragičnog predziđa srpstva, odnosno hrvatstva. I jezik bosanskih Srba, odnosno Hrvata je, uče nas beogradski i zagrebački lingvisti, "najčišći" i "najautentičniji" srpski, odnosno hrvatski. Čak je i većina "narodnih vođa" i drugih istaknutih članova nacionalne elite Srbije i Hrvatske na neki način, rođenjem barem, vezana za BiH. Kada se poziva na nacionalnu homogenizaciju obavezno se podastire slučaj Bosne kao referencijalna, ahistorijska nulta-tačka nacionalnog identiteta. Za sljedbenike projekata nacionalnih buđenja u Zagrebu i Beogradu, Bosna i Hercegovina je "kosovka djevojka" što vidi rane njihovih nacionalnih frustracija koje nastaju usljed pritiska otvaranja prema svijetu, Europi, drugome uopće, koju lideri

etničkog buđenja shvaćaju kao odrođivanje od svoje etnosupstance, prljanje svoje čistote, u krajnjem kao poniženje, na koje isuviše često njihovi izabrani politički krugovi (koji se često kvalificiraju kao "izdajnički") moraju pristajati. BiH je tako neka vrsta mjesta na kojem se čuvaju ti "sveti gralovi" najčišćeg narodnog identiteta. Stepenn frustracije je veći ako se zna da je taj bosanski "supstancijalni" dio "našeg" naroda – "supstancijalna matica" - nepovratno odsječen od zemlje "maticice", koja je kao takva samo "formalna matica".

Logično je upitati što je uistinu "matica" ovdje? U biti svaka politika koja se vodi u Zagrebu i Beogradu je prazna, izdajnička, puka forma, kao slijepo batrganje insekta odsječene glave – glave koja se nalazi preko Drine odnosno Une. BiH je tako neka vrsta "fantomskog uda", koga dugo osjećamo da postoji, ali ga više nepovratno nema. Takva razdijeljenost predstavlja jedan od najvećih izvora srpskohrvatskih frustracija u vezi s BiH. Ako je već tako, onda BiH i dalje treba nacionalističkoj Srbiji i Hrvatskoj, ne možda toliko da bi ovaj ili onaj dio njezine teritorije bio pripojen "matici", nego da se stalno podgrijevaju tenzije i antagonizmi izgrađeni oko stalne ugroze našeg nacionalnog arhetipa, a koje imaju povratni homogeno-kohezivni učinak na nacionalističke političke procese u Srbiji i Hrvatskoj. Otuda srpskohrvatsko garantiranje Daytonskog sporazuma predstavlja garant stalnih sukoba višeg i nižeg intenziteta u BiH i istovremeno garant vladavine nacionalističkog koncepta u Zagrebu i Beogradu. Takav sporazum potreban je Zagrebu i Beogradu, a potpuno je nepotreban Sarajevu.

Etnonacionalistički polip je tako u Bosni, čini se, obuhvatio sve vitalne društvene pore i svoje kapilare nezaustavljivo širi prema "marginalnijim" sferama. On ima svoje zakonsko utemeljenje (Dejtonski ustav koji garantiraju vodeće međunarodne sile); on ima svoju političku partiju (ili bolje reći "narodni pokret") i njene satelite; on ima svoju ekonomsku moć koju obnašaju "odabrani" poduzetnici uvijek na rubu zakona; on ima svoju policiju i špijunske formalne i neformalne službe; on ima svoje intelektualce i akademike. On je vladajući "subsistem" kako ga nazivaju Cohen i Arato koji trenutno "ima najveću internu kompleksnost i nove razvojne stadije društva karakteriziraju zadaci i problemi koji svoj izvor imaju u njegovoj sferi" (Cohen, Arato, 1997: 305). Privremena funkcionalna primarnost etnopolitičkog društvenog sistema nad drugim zahtjeva redukciju svih sfera života u društvu na njegov vokabular. Za vrijeme vladavine socijalističko-komunističkog sistema taj vokabular je bio vokabular ekonomskih zakonitosti.

Danas je to vokabular etničkog identiteta. Kao takav, subsystem postaje politički definiran kao vladajući dio cjeline nad cjelinom, a tumači se kao "prirodno stanje" na ovim prostorima.

Ove narodnjačke "prirodnjake" ipak treba podsjetiti, premda nisu skloni historijski razmišljati, na neke lekcije iz povijesti:

"Ono što promicatelji apsolutnih principa uvijek zaborave je ranjivost njihove implicitne pretpostavke da su principi koje *oni* promiču (dakle, unutar njihovog trenutno vladajućeg društvenog subsystema: A.M.) upravo oni apsolutni principi koje svi treba da prihvate. Tvrdnja o posjedovanju prvih i finalnih istina ukratko je tvrdnja koja se na kraju oslanja na *arbitrarnost sile* (podvukao A.M.). Jer tvrdnji o posjedovanju istina koje treba da upravljaju životom pripisuje se porijeklo izvan bilo čega što je vezano za aktuelno iskustvo i kada se konstatira da se ta tvrdnja ne može provjeriti u iskustvu, naći ćemo se u situaciji da različiti sistemi (komunistički, fašistički, neoliberalistički, nacionalistički, itd.: A.M.) za sebe tvrde da posjeduju prvotnu istinu gdje ne postoji racionalan praktičan način da se njihove razlike izmire ... Jedini način za to je da se onoj strani koja iza sebe ima superiorniju silu omogućiti da nametne prihvaćanje njezinih dogmi, barem za ono vrijeme dok raspolaže superiornijom silom" (Dewey prema Westbrook, 1991: 521).

Izvor korupcije zajednice tako možemo naći u esencijalizirajućem projektu bijega iz historičnosti i fakticiteta u okviru vladajuće sveobuhvatne doktrine jednoga društvenog subsystema koja se naoružava atemporalnim supstancijalističkim metaforama, unutar kojih se moraju artikulirati članovi društva – u kojoj mjeri, to ovisi o razvijenosti ontologije moći, na kojoj doktrina počiva. Tome nasuprot, historijsko iskustvo "smetljišta" totalitarnih ideologija poručuje: "... pravna *vlast* nije neko apstraktno biće, nego naprotiv konkretan skup ljudi koji upravljaju zajednicom, ili u čijem se interesu upravlja zajednicom... (te)... je onda vrlo važno da znamo iz kakvih je ekonomskih, idejnih i političkih elemenata sastavljena ta skupina, jer će ona *svoja* shvaćanja, *svoje* interese i *svoje metode* poistovjećivati s interesom *čitave zajednice* i težiti da ih putem svoje vlasti i svojih organa nametne i ostalim članovima zajednice" (D. Tomašić, prema Kangrga, 2004: 488).

Dakle, prije nego što sljedeći put zaključimo da je vladajuće stanje nacionalističkih antagonizama “prirodno” stanje, da je “to tako odvajkada”, da je “usud” i “drugačije ne može biti”, da su to fiksne, vječne i prvobitne istine političkoga bivanja u ovom dijelu svijeta, na tren treba zastati i prisjetiti se Deweya koji kaže: “Implicitna je u svakoj tvrdnji o fiksnim i vječnim prvobitnim istinama nužnost da neki ljudski autoritet mora odlučiti ... koje su to istine i kako ih prenositi drugima... ko je taj koji treba odrediti definitivne istine koje konstituiraju hijerarhiju” (Dewey, prema Westbrook, 1991: 519).

Prije nego što sljedeći put zaključimo da smo “mi Srbi” nebeski narod, da “mi Hrvati” odolijevamo prkosno na predziđu kršćanstva ili da smo “mi Bošnjaci” jednostavno najbolji narod (Talić) i tačka, treba se prisjetiti Tomašićevog teksta² iz daleke 1937. godine u kome se kaže da je “vlast u ovoj sredini ostala vodeća društvena vrijednost i težnja za vlašću po svaku cijenu i održanje na vlasti svim mogućim sredstvima. K ovome treba dodati i pomanjkanje autokritike i vlastito precjenjivanje, a potcjenjivanje i netoleranciju spram protivnika, slabo razvijen osjećaj odgovornosti i pomanjkanje smisla za sitan, discipliniran rad; zatim pomanjkanje humanih osjećaja, gramzljivost za materijalnim dobrima, silu kao glavno sredstvo vladanja, a prevaru kao društveno dozvoljen način ponašanja” (Tomašić prema Kangrga, 2004: 487).

² Riječ je o knjizi Dinka Tomašića: *Društveni razvitak Hrvata iz 1937., koju je Hrvatsko sociološko društvo izdalo ponovno 1997. godine.*